

Molen “Eva” te Usquert

De redactie is in het bezit gekomen van een kopie van een zeldzame foto van de forse stellingkorenmolen ‘Eva’ te Usquert uit het einde van de vorige eeuw, toen ze nog uitgerust was met zelfzwichting en zelfkruiging.

Deze foto publiceren wij gaarne, misschien kan hij als voorbeeld dienen voor de komende restauratie van de thans zwaar vervallen molen.

Aan jullie bekend geworden slagzin ‘Laat Adam (Delfzijl) geen weduwnaar worden’ zou het leuk zijn, nog een slagzin toe te voegen: ‘Geef een roos aan Eva’.



Zoals vermeld in het nieuwe Groninger Molenboek is de Usquerder molen waarschijnlijk als eerste in ons land in 1891 voorzien van zelfzwichting en zelfkruiging.

Molenmaker Chr. Bremer wist te vertellen, dat het zelfkruigingsysteem geforceerd werd, doordat de toch zo overbodig geworden staartbalk, uit de macht der gewoonte van molenaar K. E. Welt (op de foto zwaaiend met pet), gewoon met een bezetketting is vastgezet! Want dankzij de windroos kon de kap bij verandering van windrichting meedraaien en mag daarbij niet belemmerd worden.

Op de foto is de vernielde windroosstoel te zien, die rustte op verlengde voeghouten met beschadigde balustrade en verdwenen windroos (misschien twee). Een dergelijke combinatie van staart en windroos vindt men o.a. nu nog op de molen van Bad Zwischenahn (Ostfriesland).

De bijzonderheid van de zelfzwichtende wieken is, dat op deze foto ook korte klepjes te zien zijn aan de voorkant van de roeden.

Er bestaan plannen om de ‘Eva’ bij de komende restauratie in haar oorspronkelijke toestand te brengen, doch is het juist het probleem om aan onderdelen voor de zelfkruiging te komen, vooral de (aanwezige?) gietijzeren tandkruiging van zo’n omvangrijke diameter.

De restauratie is door een subsidietoezegging van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg een stuk dichterbij gekomen, doch zijn de problemen voor het gemeentebestuur van Usquert niet erg veel kleiner geworden, omdat de rijksbijdrage - een bedrag van max. f. 100.000,- pas in 1985 overgemaakt zal worden, zodat de gemeente zal moeten voorfinancieren.

Na toepassing van de financiële verdeelsleutel voor de restauratie moet de eigenaar van de molen - dat is de gemeente zelf - f 27.500,- zelf bijdragen.

Er zal ook, zoals eerder gebeurd, een beroep gedaan worden op de plaatselijke bevolking. Mag de ‘Eva’ in de toekomst weer een ‘pronkjewail’ zijn naast ‘De Sterrenberg’ in Nijeveen! M.E.v.D.

Afgedrukt in De Zelfzwichter, jaargang 7 nummer 26, 1982, blz. 19-20

Op dit artikel kwam een reactie van B. van der Veen Czn.

Molen “Eva” te Usquert

door B. van der Veen Czn.

Zoals algemeen bekend, heeft deze molen, herbouwd in 1891, toen niet alleen zelfzwichting gekregen, maar ook zelfkruiging.

Maar niettegenstaande het aanbrengen van een windroos voor de zelfkruiging, had de molen ook nog een staart.

Die zelfkruiging is jammer genoeg verdwenen, en nu gaat het verhaal dat, doordat de staart was vastgezet, waardoor de kap niet kon kruien, de windroos is stukgewaaid.

Dit verhaal blijkt echter niet juist te zijn, zoals molenmaker Medendorp uit Zuidlaren mij vertelde, die de juiste toedracht gehoord heeft van de oud-molenmaker P. Takens uit Onderdendam.

Zowel de vierdelige holle as, als de tandheugel, met daarnaast een vlak gedeelte, waarop ijzeren wielen liepen met een diameter van 40 cm, waren afkomstig uit Duitsland.

Het stukgaan van de windroos is als volgt gegaan:

Terwijl men bezig was met pellen of malen, ging de kap kruien, dus met de staart en schoren. Een gedeelte van de tandheugel, ter lengte van ongeveer 32 cm, was echter nog niet vastgezet en waarschijnlijk door een trilling is dat gedeelte, hoog 4 cm, losgeraakt en op de kapzolder gevallen. Door het kruien van de kap is nu een der ijzeren wielen in het daardoor ontstane gat gezakt, dus 4 cm lager, en kon aan het eind van die 32 cm niet verder komen. De kap zat dus vast, waardoor de windroos zijn werk niet kon doen en daardoor stuk gewaaid is.

Men heeft nog getracht het wiel weer omhoog te krijgen, maar het lukte niet, zelfs de slinger van de lier is toen afgebroken.

Ik deel dit alles mee, niet om de zelfkruiging in diskrediet te brengen, maar om het idee naar voren te brengen, dat wij zouden trachten ergens in Ostfriesland een tandheugel van grote diameter te kopen en hier aan te brengen, waardoor onze provincie weer een windmolen zou hebben met zowel zelfkruiging als zelfzwichting. Het is maar een idee, maar zeker het overwegen waard.

[foto: Herinnering aan de tijd dat de “Eva” een zelfkruier was: een stuk ringtandheugel en een keerschijf in de kist op de vangbalk.]

B.v.d.V.

(Naschrift redactie: Onze vereniging heeft inderdaad gepoogd, niet alleen in Ostfriesland maar ook elders, een ringtandheugel aan te schaffen voor de “Eva”. Gezien de buitengewone diameter van de kruiging van deze molen is men helaas daarin niet geslaagd.)

Afgedrukt in De Zelfzwichter, jaargang 8, nummer 29, maart 1983, pag. 7-8.



Deze pagina is onderdeel van de homepage van B. D. Poppen.

<http://www.bpoppen.nl>